

Ελένη Γλύκατζη-Αρβελέρ

Μια ζωή χωρίς άλλοθι

όπως την αφηγήθηκα
στον Γιάννη Ν. Μπασκόζο

Γεννήθηκα στον Βύρωνα, σημερινή οδός Κολοκοτρώνη 21, σχεδόν εκεί που κάθομαι και τώρα ακόμη, εκατό μέτρα πιο κάτω, ενώ όλα μου τα αδέρφια ήταν γεννημένα στη Μικρά Ασία. Κάθομαι στην οδό Ουσακίου, δηλαδή κοντά στη Μεταμόρφωση. Όπως έλεγε η μάνα μου, μεταξύ της Αγίας Τριάδος, της Μεταμόρφωσης, των Αγίων Αποστόλων και του Προφήτη Ηλία. Έχω μεγάλη διαφορά στην ηλικία με τ' αδέρφια μου. Και μάλιστα η μάνα μου με πέντε παιδιά, προσφυγάκια όλα, μεγαλωμένα σε δυο δωμάτια μέσα που λέει ο λόγος, όταν έμεινε έγκυος σ' εμένα, ήθελε να με ρίξει – έτσι λέγανε. Και ήταν μια μαμή τότε, η μάνα του Ξηρουχάκη –ο οποίος Ξηρουχάκης ήταν ένας πολιτευόμενος, νομίζω με τον Τσιριμώκο– και της λέει: «Ρε Καλλιρρόη, άσ' το κι αυτό το παιδί, ίσως είναι το καλύτερό σου».

Με κρατήσανε, αλλά την ημέρα που γεννήθηκα, στις 29 Αυγούστου δηλαδή του 1926, δύο παλιοκάραβα που είχε ο πατέρας μου και με τα οποία έφερε την οικογένειά του από τον Μαρμαρά βουλιάξανε και τα δύο στις Φλέβες της Βουλιαγμένης. Εκείνη την ημέρα γεννήθηκα λοιπόν, ήμουν το μικρό, το γρουσουζίκιο.

Η μάνα μου, η Καλλιρρόη, ήταν Πολίτισσα, όλοι νομίζανε ότι είναι Σμυρνιά. Έτσι κι εγώ δεν έχω καμία σχέση με τη Σμύρνη. Έγραψα όμως βιβλίο για τη βυζαντινή Σμύρνη. Η μάνα μου παντρεύτηκε τον πατέρα μου ο οποίος ήταν από την περιοχή των Μουδανιών.

Πρώτες εικόνες

Η πρώτη εικόνα που έχω απ' τη ζωή μου, θα 'μουν τριών χρονών, είναι αυτή της Φωτεινής, της γυναίκας που με μεγάλωσε, που είχε έρθει από τη Μικρά Ασία μαζί με τους γονιούς μου. Ζούσε κι αυτή μέσα στη φτώχεια τη μεγάλη τότε, στην προσφυγιά, δούλευε στου Μαρτσινιώτη, το εργοστάσιο πυρίτιδας στον Υμηττό.

Λοιπόν, ερχόταν η Φωτεινή τα Σαββατοκύριακα στα Κιούρκα, όπου μας πήγαινε ο πατέρας μου για να περάσουμε το καλοκαίρι, και είχε περασμένα κουλούρια σε όλο της το χέρι. Κουλούρια, αυτά που τα λέμε σιμίτια. Περίμενα με ανυπομονησία να έρθει για να πάρω ακριβώς όσα κουλούρια μου αναλογούσαν. Μέσα σε εκείνη την εικόνα είναι και το τραγούδι που τραγουδάγανε οι μεγάλοι τότε στην εξοχή, το «Κελαπδήστε, ωραία μου πουλάκια, κελαπδήστε». Αυτή είναι η πρώτη εικόνα. Όλες οι άλλες εικόνες από εκείνη την εποχή είναι αποσπασματικές και θρυμματισμένες.

Ως παιδί έκανα συλλογή φωτογραφιών του Βενιζέλου. Όταν ερχόταν η εφημερίδα μας, ο *Εθνικός Κήρυκας*

Ο πατέρας της Νικόλας και η μητέρα της Καλλιρρόη, γεννημένοι και μεγαλωμένοι στα Μουδανιά της Μικράς Ασίας

νομίζω, τη διάβαζε πρώτα ο πατέρας και μετά όλοι οι άλλοι. Όταν τελείωναν όλοι, έπαιρνα το ψαλίδι και έκοβα.

Ήμουν πάντοτε, πώς να πούμε, το κέντρο της παρέας, αυτή που μάζευε τα παιδιά. Μάζεψα μια μέρα την παρέα, πρέπει να ήμουν έξι χρόνων, δεν πήγαινα σχολείο ακόμη, και τους έβγαλα λόγο. Στον Βύρωνα τα διώροφα προσφυγικά είχαν και μια σκάλα εξωτερική. Ανέβηκα δυο τρία σκαλάκια, άνοιξα μια εφημερίδα και άρχισα να βγάζω λόγο για τον Βενιζέλο. Παιδάκια γύρω να κοιτάνε σαν χαζά. Περνάει ο πατέρας μου και μου λέει: «Βρε βλάκα, αν είχε φωτογραφία του Βενιζέλου, θα καταλάβαινες ότι κρατάς την εφημερίδα ανάποδα».

Δεν ήξερα να διαβάζω και είχε δίκιο, διάβαζα την εφημερίδα ανάποδα. Αυτή είναι άλλη μια σπασμένη ανάμνηση.

Ενώ από τις 4 Αυγούστου και μετά, ξέρω το τι γίνεται όχι μόνο στο σπίτι, αλλά και στον κόσμο. Η εικόνα που έχω: Είναι 4 Αυγούστου του 1936, είμαι 10 χρόνων σχεδόν. Βρισκόμαστε στη Βουλιαγμένη σε αντίσκηνο για ξεκαλοκαίριασμα. Ήμασταν οικογενειακά όλοι δημοκρατικοί, έρχεται ο πατέρας μου από τον Πειραιά που δούλευε και μας κάνει με το χέρι στο στόμα «σουτ!», δεν καταλάβαινα πολύ καλά τι συνέβαινε. Μας εξήγησε ότι δεν πρέπει να μιλάμε πια για τον Βενιζέλο.

Τα οικογενειακά μου

Η οικογένεια ήρθε στην Αθήνα το '22. Ο παππούς από τη μεριά της μάνας μου, ο Ψαλτίδης, ήταν μεγαλοκτήμονας και είχε βγει μουχτάρης, δήμαρχος δηλαδή, στο χωριό εκεί, στους Ελιγμούς, κοντά στα Μουδανιά. Ούτε λίγο ούτε πολύ είχε βγάλει διάταγμα να μην παίρνουν οι Ρωμιοί στις δουλειές τους Τούρκους. Ήταν και η αφορμή και η αιτία να τον σκοτώσει ένας Τούρκος. Λέγανε τότε ότι ήταν Τσέτης. Εκεί τον σκότωσε, στα κτήματα.

Ο πατέρας μου Νικόλαος Γλύκατζης ήταν αυτός που ασχολιόταν με τα κτήματα του παππού, επιστάτης. Η μάνα μου τότε υποχρεώθηκε να παντρευτεί τον πατέρα μου ακριβώς γιατί ήταν αυτός που ήξερε τα κτήματα, που ήξερε να τα διαχειριστεί, οπότε έχουμε έναν γάμο συμφέροντος, ενώ μάλλον ήταν ερωτευμένη με κάποιον ο οποίος έγινε αργότερα μεγάλος και τρανός, εφοπλιστής νομίζω. Τέλος πάντων.

Παντρεύεται λοιπόν τον Γλύκατζη και κάνει το πρώτο της παιδί, τον μεγάλο μου αδερφό, με τον οποίο είχα δεκατέσσερα χρόνια διαφορά. Τότε φέρνει τη Φω-

Όλη η οικογένεια Γλόκατζη

τεινή στο σπίτι, κοριτσάκι κι αυτή, για να τη βοηθάει. Η Φωτεινή, Νουνού τη φωνάζαμε, ήταν από τα Κουβούκλια, ένα παλιό χωριό του Μαρμαρά, βυζαντινό, όπως όλη η περιοχή άλλωστε. Μετά γέννησε άλλα τρία αγόρια και ένα κορίτσι ακόμα. Τ' αδέλφια μου ήταν ο Αριστοτέλης, ο Βασίλης (Βάσος), ο Σταύρος, ο Δημοσθένης και η Σμαράγδα (Σμάρω).

Η αδελφή μου 98 χρονών σήμερα που εξιστορώ όλα αυτά ζει κοντά μου στον Βύρωνα. Παντρεύτηκε τον Μήτσο

Νικολαΐδη, κομμουνιστή, ο οποίος ήταν δήμαρχος του Βύρωνα – για χρόνια έβγαине, θυμάμαι, με μεγάλες πλειοψηφίες.

Από τα αγόρια δεν ζει κανένα πια.

Αχ, αυτά τα αγόρια με κάνανε χαρτοπαίχτρα. Και τα τέσσερα χαρτοπαίζανε, άντε πόκες, άντε πόκερ... Εγώ τα 'χω μάθει όλα αυτά τα παιχνίδια βλέποντάς τους. Τους θυμάμαι να κάθονται και να παίζουν μόνοι τους ή με φίλους και να βάζουνε σε μια γωνιά κάτι λίγα χρήματα. Θυμάμαι τη σκηνή.

Κάθομαι κάτω, αυτοί χαρτοπαίζουν και ακούω:

«Τώρα πρέπει να καπνίσουμε και κάνα τσιγάρο».

«Να πούμε στο μικρό» –το μικρό ήμουν εγώ– «να πάει να τα φέρει;»

«Ούτε τη σωστή μάρκα θα φέρει ούτε τα σωστά ρέστα, καλύτερα να πάει κάποιος άλλος».

Τ' άκουγα εγώ, σπκωνόμουν, έπαιρνα τα λεφτά, έτρεχα στο περίπτερο, έφερνα και τη σωστή μάρκα και τα ρέστα. Μου κάνανε συνέχεια αυτό το χουνέρι. Κι εγώ ο βλάκας έτρεχα, τα έφερνα και ήμουν και πολύ ευχαριστημένη.

Πάντως, με αυτά και μ' αυτά, έχω γίνει η μεγαλύτερη χαρτοπαίχτρα που υπάρχει. Μέχρι τελευταία έπαιζα καλό μπριτζ, τώρα πια δεν παίζω τίποτα. Στα σπίτια τα

Με τη μητέρα της, τη θεία της Ευτέρπη Ψαλτίδου και τον μικρό της ξάδελφο, στη Ρουμανία

καλοκαιρινά που πάω, τα λέω πλεούμενα σπίτια, παίζουν μόνο μπιρίμπα. Την ξέρω κι αυτήν, αλλά τη βαριέμαι.

Με τη μητέρα της στη Νορμανδία

Τον θυμάμαι τον πατέρα μου να πουλάει ψάρια – δεν τον θυμάμαι, μου το είπαν. Ήταν πλανόδιος ψαράς. Και μετά, όταν η οικογένεια της μάνας μου, που είχαν πάει στη Ρουμανία και έγιναν πλούσιοι άνθρωποι, άνοιξαν μαγαζί στον Πειραιά, τον έβαλαν υπεύθυνο εκεί. Συνήθως πήγαινε και αγόραζε ελιές, είτε στη Στυλίδα είτε στην Ιτέα και τις έστελνε στη Ρουμανία.

Ελένη Γλύκατζη-Αρβελέρ

Μια ζωή χωρίς άλλοθι

Από τα προσφυγικά σπίτια στον Βύρωνα, όπου εξακολουθεί να μένει, και τα βουνά της Στερεάς, ως Επονιτάκι, στο κέντρο του Παρισιού, Πρύτανης όλων των Πανεπιστημίων του Παρισιού, η Ελένη Γλύκατζη-Αρβελέρ είχε μια ταραχώδη όσο και ενδιαφέρουσα ζωή. Η ίδια την τιτλοφορεί «χωρίς άλλοθι» γιατί πολλές φορές κινήθηκε στα όρια των εποχών με ρίσκο και θράσος.

Μέσα από την αφήγησή της διακρίνουμε μια αγωνίστρια της ζωής αλλά και της επιστήμης. Είτε ως γραμματέας της ΕΠΟΝ Βύρωνα είτε ως καθηγήτρια στη Σορβόνη στη διάρκεια των γεγονότων του Μάη του '68, αυτή η μικρόσωμη γυναίκα είχε βαθιά πίστη στον εαυτό της και στις δυνάμεις της. Οι έρευνες για το Βυζάντιο είναι η μεγάλη προσφορά της στον νεότερο ελληνισμό, καθώς συνέδεσε το όνομά της με την ανάδειξη μιας εποχής που για χρόνια θεωρούνταν «σκοτεινή».

Ένα κείμενο καταβύθιση στο παρελθόν που την καθόρισε και ένα μάθημα ζωής για τους νέους που θέλουν, όπως θα πει η ίδια, «να έχουν τα πόδια στη γη και τα μάτια στον ουρανό».

ISBN:978-618-03-1333-8

9 786180 313338

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. 81333